

Keszthely és a jellegtelenítés áramlatai

Keszthely történelmi kultúrváros, amit a természeti környezete tesz még különlegesebbé. Vagy: Keszthely egyedi természeti környezetben különleges kultúrát hordozó történelmi város. Akárhogy fogalmazunk, a hangsúlyt bárhová tehetjük, ugyanúgy igaz lesz, és a három jellemző együtt, egységében írja le igazán Keszthelyt.

Közhelynek tűnő állítások, amiknek sarokköként kell szolgálniuk a város jövőjén dolgozók számára.

- **Keszthely történelmi város.** Naponta emlékeztetnek erre épített emlékei, a török idők előttről származó templomok, az évszázadokat átfogó belvárosi házak, a kastély, az ősi Georgikon épületei, a vízpart régi szállói.
- **Keszthely kultúrváros.** Naponta emlékeztetnek erre a múzeumok, a színház, az egyetem, a híres szülöttek szobrai, a Helikon-emlékmű, könyvesbolt és a könyvkötő, zeneiskolából kiszűrődő hangok, tavon ringó vitorlások, a fürdő kultúra egyedi hordozójaként a szigetfürdő, a számtalan egyesület, sportkör, az értékteremtő kisipar és mindenek előtt a művelt és gondolkodó emberek, akik mindezzel tisztában vannak, ebben élnek.
- **Keszthely természeti környezete egyedi érték.** A Keszthelyi-hegység, a Hévízi tó, a láp, az erdők és szőlőhegyek, mind néhány lépésnyire. És a parkok, fasorok, de mindenek előtt a Balaton, ami élteti környezetét, lágyítja a klímát, perspektívát ad a tájnak, felüdülést nyújt keszthelyinek és látogatóknak, inspirálja a művészetet, láthatóvá teszi az értékeket, friss lélegzethez juttat, megtölti a lelket.

Mindezek összessége Keszthely. A város, amit régi urai, választott vezetői és polgárai korábban a kultúra és természet összhangjában fejlesztettek, az itt lakók érdekében, előrelátóan, átgondoltan és kreatívan, a közelebbi és távolabbi jövő szempontjait egyaránt figyelembe véve¹. A város fejlődött, gazdagodott, vigyázott értékeire és hű maradt azokhoz. Ez volt az igazi konzervatív (értsd: értékőrző) várospolitikai ideje. Ennek a progresszív konzervatív várospolitikának a sikere az 1900-as évek első felére minden téren megmutatkozott és átítatta a város lakók gondolkodását. Jó volt Keszthelyen élni, az életminőségi mutatókban az ország élvonalába tartozott a város.

A II. világháború után minden megváltozott. A nemzeti érzelmű város nem fogadta el a változásokat, elutasította a kommunista társadalmi-gazdasági berendezkedést: 1956-ban diákjai és polgárai kiálltak az önrendelkezés szabadságáért. Az 56-os forradalom leverését követő évtizedekben a kommunista hatalom mindent megtett, hogy a karakán kiállítás alapját, a polgári gondolkodás dominanciáját és a hagyományokban gyökerező önbecsülést felszámolja. A szokásos trükkök (ideológiai nevelés, létbiztonság ígérete a belenyugvóknak) alkalmazása mellett Keszthelyen nagyszabású átalakításokba kezdtek. A város jellegétől idegen nagyüzemeket, gyárat telepítettek ide, ami a lakosság szám felduzzadását, a város terjeszkedését, lakótelepek megjelenését hozta. A múlt, a hagyományok, a saját kultúra és a hit - minden, ami az önálló karaktert és önbecsülést erősíti – eltörölendő akadályok voltak a kommunisták szemében. Ennek szemléltetésére mutatok két képet (1. ábra). A baloldali a Szalasztó utca rajza az előző század elejéről, virágzó üzletekkel (amiket a cégtáblákon kívül a járókelők száma is mutat), háttérben a Karmel épülete a természeti tájban. Jobboldalon a mai kilátás. Nem nehéz észrevenni, hogy a „kilencemeletes”, a hit háttérbe szorítását, a város deszakralizációjának célját is szolgálja. A hit, a kultúra és a hagyományok, ezek szerves egysége ellenségévé, alávetettjévé vált a kommunista ideológiának, a kommunisták hatalmi eszközének.

¹ Lásd: fasorok és tájképi szempontok; a parkok természeti és jóléti szempontjai; az egyetem és annak gazdasági, tudományos és jóléti szempontjai; sportegyesületek és azok kulturális, közösségi szempontjai stb. stb.

1. ábra A Szalasztó utca száz évvel ezelőtt és ma

A nagy, romboló trend elérte Keszthelyt. Az egyedi, az önálló, a kultúrában és hagyományban gyökerező endogén városfejlődés megtört. A kommunizmus nemzetközi uniformizáló törekvései legyőzték a várost. Keszthely önazonossága megbomlott, a tudatos jellegtelenítés eredményei a városképen is láthatóvá váltak.

Az elvtársak közben kicsit megnyugodtak: a diktatúra sikeresen nyomta el a város immunrendszerét, lakói nem lázadtak fel a rombolás láttán. Talán volt olyan elvtárs, aki elhitte, hogy amit tettek jó, hiszen nem jött ellenkező visszajelzés az emberektől, akiket ekkorra már lakosságnak hívtak. Volt, aki elhitte, hogy „munka kell az embereknek” ezért kell Keszthelyre gyár és üzem. (Közben Marcaliban, Zalaszentgróton vagy más környező, kevésbé rebellis településen igazán jól jött volna a munkalehetőség és ezek a gyárak.) Néhányan talán azt is elhitték, hogy ez a fajta „fejlődés” a jobb jövő. A tanácsi **vezetés így hivatkozhatott azokra a – helyi polgárok számára ismeretlen torokból származó, kétséges eredetű – hangokra, amik (ha egyáltalán nem csak a Városi Tanács által kitalált, vagy felkért hangok voltak) tudatlanságukban, szervilizmusukban vagy félelmükben helyeselték a Keszthelytől idegen iparosítást, a terjeszkedő túlépítést, a mindent átható, romboló jellegtelenítést. Az átalakításokról a színpalak mögött döntöttek, az emberek véleménye nem számított, nem is szólhattak a döntésekbe. Még azt is hazudhatták, hogy az emberek javaslatára, támogatásukkal történt minden.**

Így vált a jellegtelenítés első nagy nemzetközi áramlatának áldozatává Keszthely.

A rendszerváltáskor azt hittük, hogy a külső erők helyett újra a keszthelyi polgárok kezébe kerülnek a város dolgai, visszatérhetünk gyökereinkhez, újra virágzásnak indul Keszthely. Fellélegeztünk a létező szocializmus elnyomása után, reméltük, hogy a választott vezetők többé soha nem vezetnek félre az embereket, nem hivatkoznak névtelen hangokra a sanda érdekeket szolgáló helyfoglaló és értékromboló épületek felépítésének igazolásaként.

De eddigre Keszthely és a tágabb világ is megváltozott. A körülmények továbbra sem kedveztek a gyökerekből való újraéledésnek, a helyi elgondolások érvényesülésének. A belváros teljes rehabilitációját a pénzhiány akadályozta. A bevásárlóközpontok ide települését pedig az önbizalom hiánya és az előrelátás hiánya segítette. Meg persze a soha meg nem ismert, de az **önös érdekek eltakarására hazug hivatkozási alapnak mindig eladható „társadalmi igény”**. A világ valamennyi szegletében kívül-belül bárhol ugyanolyan külvárosi bevásárlóközpontok keszthelyi elburjánzásával a városképet és a város életét is újabb csapás érte. A kettő ebben az esetben is szorosan összefügg! A „multik” helyi pénzszivattyúi ugyanis nem csupán ott hatnak elszomorítóan, ahol felépültek, de a belvárost is fojtogatják, mind a mai napig. A belső energiákat szívják ki az uniformizálás erői.

Így vált a jellegtelenítés második nagy nemzetközi áramlatának áldozatává Keszthely.

A kommunistákat a társadalom átalakítása és hatalmuk megtartása érdekelte, a természet mellékes, ennek alávetett szempont volt. A nemzetközi kereskedelmi láncok, a „multik” érdeke hasonló. Szerintük az a jó

társadalom, amelyiknek ugyanazt és ugyanúgy lehet eladni, ugyanolyan üzletekben. Nézetük szerint a belváros kiskereskedőinél elköltött minden forint az ő hasznukat csökkenti, tehát onnét kell az embereket kicsalni a városszéli betonsivatagba. Más nem számít, így az ő szempontjaik között sem szerepel a természet. Bevételeik növelésének természeti kárát Keszthelyen „csak” a lebetonozott talajok, a növekvő autóforgalom és a városszéle tájképének rombolása jelzi.

A város súlyosan sérült, de a keszthelyi Balaton-part, a város legfőbb természeti értéke, a helyi kultúra kulcshelyszíne mégis kisebb sebekkel vészelt át a diktatúra éveit majd a pénztőke megjelenésének első hullámát. Természeti tőkét már elkezdte felélni a város, de lényeges elemei megmaradtak, még úgy is, hogy a környező domboldalak szőlői nagyrészt a beépítés áldozatául estek.

Más, kevésbé élhető településekhez képes Keszthely és környéke tehát így is vonzó maradt, míg az országé csökken, a térség népessége a rendszerváltás óta is folyamatosan nő². Az ország gazdasága ma már egyre erősödik. Már nem csak nemzetközi, de hazai tőke is van, ami pénzt tovább szaporítaná és van egy tehetős réteg, aki pénzt úgy költené személyes jólétének növelésére, hogy értékéből az mégsem veszít, inkább fial. Ezek az igények találkoznak ma a korábbi rombolásokat jórészt átvészelő Balaton-parton³, ahol a beruházók épületek felhúzásával gyors haszonra, a befektetők saját kényelemre és megtérülő befektetésre vadásznak. **Mindezt a kivételes adottságú, eddig a közjót szolgáló természeti tőke felélésével, a kulturális és társadalmi hagyományok további rombolásával.**

Ne áltassuk magunkat, az egyedi értékek elvesztése nem pótolható máshol történő zöldítéssel.

2. ábra Ökológiai, kulturális és városfejlesztési szempontokat egyaránt figyelmen kívül hagyó tájképromboló beépítés a keszthelyi Balaton-parton

A világban időközben felismerték a természeti tőke fontosságát⁴, legtöbb helyen csak utólag, miután felélték a sajátjukat⁵. A szélsőséges klímájú területeken kívül igen ritka már a világon az olyan vízpart, ami nincs

² Nem csupán Magyarország legélhetőbb települései között van előkelő helyen Keszthely, de világszerte is nagyon ritka az ilyen adottságokkal rendelkező város, így, átgondolt népesség- és településpolitika nélkül még nagyon hosszú ideig nőhet a népessége. Téves az a szemlélet, hogy itt, a Balaton nyugati-medencéjében fogy a népesség. A szomszédos településekkel teljesen egybeépült agglomeráció népessége töretlenül emelkedik.

³ Építészek erős kritikával élnek a Helikon szálló esztétikájával kapcsolatban (reméljük megújulásában jobb lesz) és a közelmúltban épült partközeli „energiapark” is inkább az 1980-as évek szovjet közép-ázsiai ízlésvilágát tükrözi, mint Keszthely kulturális, szellemi örökségét.

⁴ A természeti tőke értékéről szóló tudományos irodalom könyvtárnyi. Felvilágosult helyeken ma már a városfejlesztésnél is figyelembe veszik, mint közjót védik minden eszközzel, ha lehet gyarapítani (ami nagyon nehéz és költséges) megpróbálják gyarapítani, és nem engedik felélni a természeti tőkét.

⁵ Egy személyes történet: családdal évekig Észak-Olaszországban, az Alpok lábánál fekvő, mára a partja túlépítésének áldozatául esett Maggiore tó partján éltünk. Szomszédunk, Mauro Sartorio nyugdíjas építőmester, teljes megbánással mesélt fiatalkori munkájáról, amikor a falu tóparti részére lakóházakat építettek. „Nem tudtuk, mit cselekszünk” mondta nekem nagy szomorúsággal, belátva, hogy ezzel tönkretette saját faluját.

túlépítve, ami nem vesztett a beépítés miatt régi vonzerejéből. Egyre inkább így van ez a körben a Balaton partján is. Nézzük csak Siófok vagy Balatonfüred szomorú példáit.

Keszthely védtelen volt a diktatúra pusztításával szemben és a kommunizmus rombolása utáni eszmélésében felkészületlen maradt a pénz hatalmával szemben. Úgy tűnik, felkészületlen ma is (2. ábra). A pénz, mint tudjuk, nem ideológiai alapon keresi szaporodásának útját. Ahol jóakarat, belátás, ész, önzetlenség, tudás, kreativitás és világos szabályok vezérlik, hasznára lehet a közösségnek. **Romboló jellege ott érvényesül, ahol hiányzik az önbecsülés, a saját értékek tiszteletben tartása és a közösségi érdekek szolgálata.**

Így érte el a jellegtelenedés harmadik nagy áramlata Keszthelyt.

Az elmúlt harminc év a globalizációs folyamatok soha nem látott mértékű gyorsulását, a tömegturizmus brutális méretűvé növekedését hozta világszerte. Ez utóbbi nem is csoda, különösen ha azt vesszük, hogy a föld egyre növekvő és egyre gazdagabb népességének nagy hányada nagyvárosokban lakik, ahonnan alig várja, hogy kimozduljon és fogyasszon. Fogyasszon a közjónak számító természeti tőke felélése árán is. Aki teheti másodlagos lakást, házat vesz magának kellemesebb helyeken. Ott, ahol ezt engedik. A tömeg kezd elérni Keszthelyt. Kérdés mit talál itt. Egy élhető kisvárost, szállodákkal a tóparton, kedélyes vendéglőkkel, kapcsolódási lehetőséggel és kulturális élményekkel, vagy lakóházakkal beépített Balaton-partot, mellettük jellegtelen (de „minőségi”-ként hirdetett) üzletsorokkal. Vajon ezek közül melyik jövő az, ami jó az itt lakóknak és újra és újra visszacsalogatja az igényes látogatókat, ezzel segítve a város prosperitását?

Még van remény, hogy a jellegtelenítés legújabb nagy áramlata ne sodorja el végképp Keszthelyt⁶.

A régi Kínában a császár orvosa akkor kapott fizetést, ha mindenki egészséges volt az udvarban, betegség esetén nem. A mai városok főépítészeitől és választott vezetőitől hasonlóképp elvárható, hogy működésük városuk egészségét szolgálja, őrizze értékeit, ápolja azokat, új beruházás csak a kulturális és természeti értékek teljes megőrzésével történjen.

Keszthely történetének nyolc évszázada nagyon gazdag örökséget hagyott ránk: egyedi természeti környezetben különleges kultúrát.

Lépjünk túl a jellegtelenítés évtizedein, védjük meg, amink maradt, a természeti tőkét nem magánhaszonra átengedve, hanem a közjónak megtartva, a saját kulturális gyökerekből táplálkozva az itt élők érdekében építsük együtt a várost!

Keszthely, 2021. március 25.

*Dr. Tóth Gergely
egyetemi tanár*

⁶ Például a volt I. osztályú kemping (Balatontourist Zala Kemping) területére vonatkozó építési szabályozás csak esetlegesen, mint másodlagos funkciót engedi a lakhatást. Az Önkormányzat állásfoglalása meghatározhatná, hogy az elsődleges funkció mit takar és milyen arányú területhasználati aránnyal kell, hogy járjon. A többi magánkézben lévő területnél is hasonlóan indokolt a szigorú fellépés, a város érdekében. A város saját tulajdonú parti területeit csak minimális mértékű új építéssel, idegenforgalmi, rekreációs és sport funkcióval szabad fejleszteni.